

MIRA MENAC-MIHALIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Ulica Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

mmenac@ffzg.hr

HRVATSKA DIJALEKTNA FRAZEOLOGIJA I GEOLINGVISTIKA

Promatra se mogućnost geolingvističkog pristupa dijalektnoj frazeologiji.¹ Kao glavni problem ističe se neujednačena istraženost. Da bi se izradile pouzdane i potpunije frazeološke karte, trebalo bi timskim radom ciljano istraživati na terenu da neka područja ne ostanu potpuno nepokrivena. Uz označavanje potvrđenosti na terenu, na kartama se pokazuje i diferenciranost frazema u hrvatskim govorima na različitim jezičnim razinama. Razmatra se što bi bilo dobro uzeti u obzir da bi se što zornije prikazale frazemske inačice.

0. Uvod

Od početaka rada na dijalektnoj frazeologiji osjećala se potreba za smještanjem rezultata terenskih istraživanja i u geolingvističke okvire. Kao glavni problem geolingvističkog pristupa dijalektnoj frazeologiji nedovoljna je i neujednačena istraženost na terenu. Da bi se izradile pouzdane i relativno potpune frazeološke karte, treba imati dobro prikupljenu terensku građu koja ravnomjerno i repre-zentativno pokriva istraživano područje. Nakon dva desetljeća prikupljanja hrvatskih dijalektnih frazema građa je relativno dostatna da se počnu izrađivati karte. Ipak, bjelina na karti, odnosno nepostojanje oznake da je što u nekom govoru potvrđeno, ne znači da frazem u govoru ne postoji; znači samo da u dosadašnjim istraživanjima nije zabilježen. Za izradu prvih dijalektnih frazeoloških karata ograničili smo se granicama Hrvatske zbog toga što su hrvatski govori izvan Hrvatske frazeološki slabije istraženi. U radu smo nastojali prikazati kakvi se sve tipovi frazeoloških karata mogu izrađivati, pokazati kakvi zaključci mogu proizlaziti iz takvih karata, pridonose li karte spoznajama o promatranim frazemima te ima li potrebe za njihovom izradom.

¹ Ovaj je rad napisan u okviru projekta *Općeslavenski lingvistički atlas i Europski lingvistički atlas* Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koji je podupirala Hrvatska zaklada za znanost pod brojem HRZZ 8706. Ta se geolingvistička istraživanja nastavljaju u okviru projekta *Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okružju* (LinGeH), voditelja akademika Gorana Filipija, koji podupire Hrvatska zaklada za znanost.

1. Rasprostranjenost frazema **kaj bu Marko ime komu [zbiti (fčehnuti...) koga]**

Prva karta pokazuje rasprostranjenost frazema **kaj bu Marko ime komu [zbiti (fčehnuti...) koga]** ('jako istući koga').² Budući da je realizacija toga frazema u malobrojnim govorima (7) u kojima je potvrđen, ujednačena, ova je karta izrađena tako da pokazuje samo gdje se frazem pojavljuje i dokazuje da se radi o frazemu karakterističnom za Međimurje.

Karta 1. **kaj bu Marko ime komu [zbiti (fčehnuti...) koga]** 'jako istući koga'

² Srdačno zahvaljujem dr. sc. Martini Bašić za izradu karata uz članak *Hrvatska dijalektna frazeologija i geolingvistika*.

kaj bu Marko ime komu [zbiti (fčehnuti...) koga] *Tak bom te zbiu (duno, glodno, mohnul, bubno) kaj bo ti Marko ime (Brezje), Dobil buš tak kaj bu ti Marko ime (Čakovec), Tak te bum zbil kaj ti bu Marko ime (Čakovec), Zbuhal ga je tak kaj mu je bilo Marko ime (Donja Dubrava), Tak te ljupim kaj ti bo Marko ime (Donja Dubrava), Vudril bum te ka bo ti Marko ime! (Gornji Mihaljevec), Sámų mę náj pušlůxnuťy. Ták tę vúdrym kaj ty bu Mårkų imę (Sveta Marija), Vudrem te tak kaj bo ti Marko ime (Šenkovec), Tak te fčehnem ka bu ti Marko ime (Vrhovljan), Tak bum te fčehno ka bu ti Marko ime (Vrhovljan).*

2. Rasprostranjenost frazema držati se (stajati) kao mila Gera

Karta 2. držati se (stajati) kao mila Gera ‘nepomično [stajati, držati se i sl.]’

Druga je karta posvećena fazemu **držati se (stajati) kao mila Gera** ('nepomično [stajati, držati se i sl.]'). Na njoj se, osim prikazivanja rasprostranjenosti toga frazema, pokazuje i kako se on u različitim govorima različito realizira s obzirom na glagolsku sastavnicu. U većem dijelu govora potvrđen je glagol *držati se* (27), u manjem je dijelu govora glagol *stajati* (9), a u nekoliko govora potvrđena su oba glagola (3). Frazem je potvrđen u kajkavskim i sjevernijim štokavskim govorima, a glagolska sastavnica nije jasno teritorijalno diferencirana.

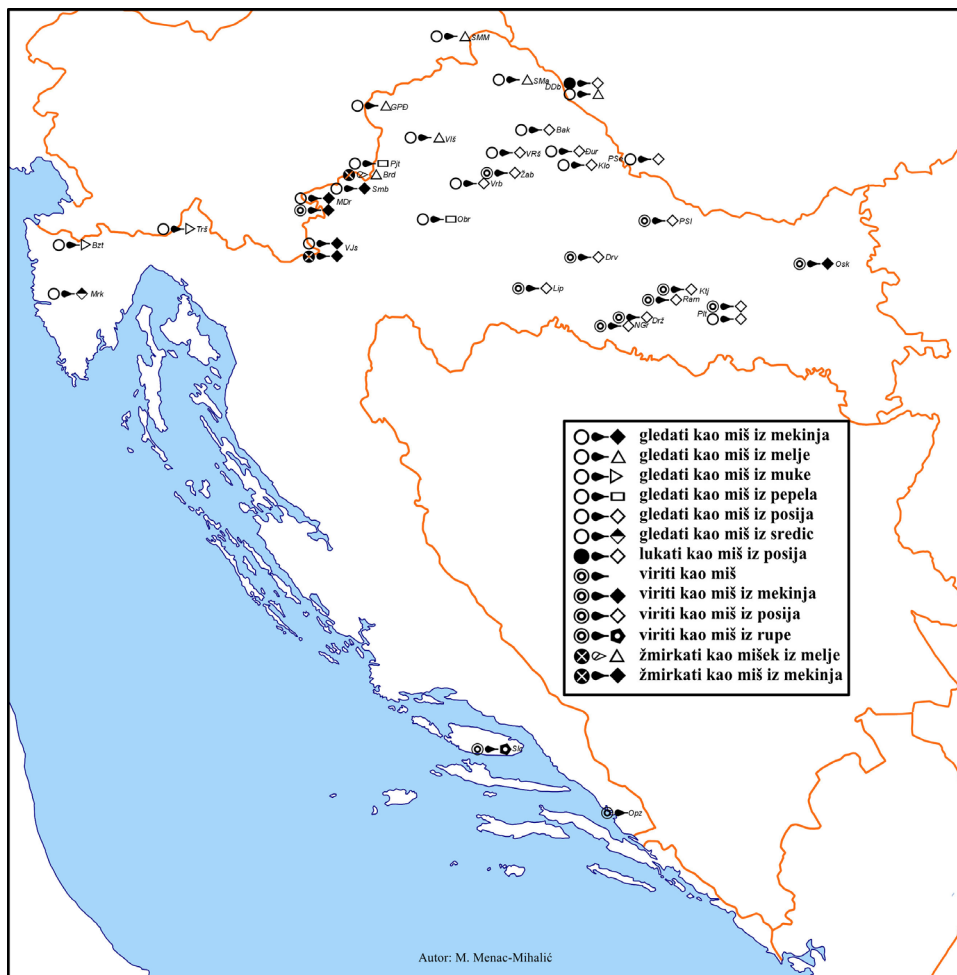
držati se kak mila Gera *Držati se ko mila Gera* (Bjelovar), *Držati se keĵ mila Gera* (Brdo Jesenjsko), *Drži se kaj mila Gera* (Brezje), *Držiš se kak mila Gera* (Čakovec), *Drži se kak mila Gera* (Donja Dubrava), *Drži se ko mila Gera* (Đakovo), *Držiš se ko mila Gera* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *Drži se ko mila Gera* (Karlovac), *Drži se kak mila Gera* (Koprivnički Ivanec), *Držiš se ko mila Gera* (Križevci), *Držiš se kak mila Gera* (Lobor), *Drži se ko mila Gera* (Medven Draga), *Držiš se ko mila Gera* (Pleternica), *držat se ko mila gera* (požeški kraj), *Še dĵi ku mila Gera* (Prezid), *Drži se ko mila Gera* (Slavonski Brod), *Drži se kaj mila Gera* (Strahoninec), *Držiš se kaj mila Gera* (Sveta Marija), *Držiš se kaj mila Gera* (Šenkovec), *Kaj se tak dĵržiš ko mila Gera?* (Tršće), *Drži se kaj mila Gera* (Varaždin), *Drži se kao mila Gera* (Velika Jelsa), *Držiš se kaj mila Gera* (Veliki Raščani), *Držiš se kak mila Gera* (Vinica), *Poglĕj ju, dĵi se kaj mila Gera* (Vrbovec), *Držat se keĵ mila Gera* (Vrbovsko), *Drži se ko mila Gera* (Vrpolje kod Đakova).

stajati kao mila Gera *Stojiš kak mila Gera* (Čakovec), *Stojiš ko mila Gera* (Lipovljani), *Stoji kao mila Gera* (Osijek), *Stojiš ko mila Gera* (Pleternica), *Stajat ko mila Gera* (Požega), *Stoji kao mila Gera* (Špišić Bukovica), *Stoji kao mila Gera* (Velika Mlaka), *Stojiš ko mila Gera* (Virovitica), *Stojijš kaj mijla Gjeara, geni se malo!* (Vrhovljan).

3. Rasprostranjenost frazema **gledati//viriti//žmirkati kao miš//mišek {iz mekinja//melje//muke//pepela//posija//rupe}**

Na trećoj karti prikazana je rasprostranjenost frazema **gledati//viriti//žmirkati kao miš//mišek {iz mekinja//melje//muke//pepela//posija//rupe}** 'viriti odnekud (uglavnom se odnosi na dijete kad viri ispod pokrivača), pospano gledati'. Na ovoj se karti, osim rasprostranjenosti samoga frazema, pokušavaju prikazati njegove varijacije. U njemu mogu varirati sve sastavnice u različitim kombinacijama. Najstabilnija je zoonimska sastavnica: *miš* u ovom frazemu supostoji samo uz deminutiv *mišek*, koji je potvrđen samo u jednom govoru. Glagolska sastavnica ima 4 inačice: *gledati* (20), *viriti* (13), *žmirkati* (2), *lukati* (1). Treći dio frazema ima najviše inačica. Može se podijeliti na frazeme u kojima je treći dio nula, (što je potvrđeno samo u jednom i to južnom govoru) i na one

koji imaju treći dio. On se dalje dijeli na dva tipa semantičkog taloga. Prvi, koji je rijedak i karakterističan opet samo za jug, pokazuje da je mjesto iz kojega miš obično viri u tim krajevima – rupa (1). S druge strane u većini je govora to mjesto gdje se miš obično viđa – hrpa, veća količina sipke tvari, najčešće različitog tipa samljevenih žitarica. To mogu biti ljuske samljevenog zrnja žita (*mekinje* – 4, *posije* – 16, *sredice* – 1) ili brašno, prah samljevenog zrnja žita (*muka* – 2, *melja* – 5). Rijetko je potvrđeno da je sipka tvar nejestiva (*pepeo* – 2).

Karta 3. **gledati//viriti//žmirkati kao miš//mišek {iz mekinja//melje//muke//pepela//posija//rupe}** ‘viriti odnekud, pospano gledati’

Inačica frazema **gledati kao miš iz mekinja** ○◀◆ Medven Draga, Samobor, Velika Jelsa (Karlovac) karakteristična je za zapad kajkavskoga područja.

Inačica frazema **gledati kao miš iz melje** ○◀△ karakteristična je uglavnom za sjever kajkavskoga područja.

Inačica frazema **gledati kao miš iz muke** ○◀▷ povezuje najjugozapadnije kajkavske i najsjevernije čakavske govore (Tršće, Buzet).

Inačica frazema **viriti kao miš iz posija** ⊙◀◆ vezana je za Slavoniju i istočne kajkavske govore, a inačica **gledati kao miš iz posija** ○◀◆ uglavnom za križevačko-podravske kajkavske govore.

Sastavnice u značenju brašno potvrđene su na zapadu Hrvatske, od Istre do Međimurja.

gledati kao miš iz mekinja *Gleda ko miš iz mekinj* (Medven Draga), *Gledi kak miš z mekin* (Samobor), *Gleda kao miš iz mekinja* (Velika Jelsa).

gledati kao miš iz melje *Gljediš kak miš z melje* (Donja Dubrava), *Ka gljediš ko miš iz melje* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *Gledi kak miš z mele* (Sv. Martin), *Gļēdi kaj miš z mēļe* (Sveta Marija), *Gļēdeti ko miš z mēļe* (Veleškovec).

gledati kao miš iz muke *Gledat koko miš iz muke* (Buzet), *Glīda ko mēš z mūķe* (Tršće).

gledati kao miš iz pepela *Kaj me tak glediš, kak miš iz pepela?* (Oborovo), *Glediš kak miš iz pepela* (Oborovo), *Glediš kak miš ze pepela* (Pojatno).

gledeti kak miš z posej *Glediš kāk miš s pōsej* (Bakovčice), *Glēdēti kak miš s posēj* (Đurđevac), *Glēdiš kō miš s pōsej* (Kloštar Podravski), *Gleda ko miš iz posija* (Pleternica), *A, glēdi kāk miš s posēj* (Ses), *Glēdi kāk miš s pōsij* (Veliki Raščani), *Spī ti se, glēdiš kāk miš s pōsej* (Vrb), *Glediš kāk miš s pōsej* (Vrbovec).

gledati kao miš iz sredica (= mekinje, posije) *Glēda kākō miš s sredic* (Mrkoči u Istri).

lukati kao miš iz posija *Ljučeš kaj miš z melje* (D. Dubrava).

viriti kao miš *Viri kao miš* (Opuzen).

viriti kao miš iz mekinja *Viri ko miš iz mekinj* (Medven Draga), *Viri ko miš iz mekinja* (Osijek).

viriti kao miš iz posija *Viri kao miš iz posija* (Daruvar), *Viri ko miš is posija* (Drežnik – Slavonija), *Viri ko miš iz posija* (Kutjevo), *Viriš ko miš iz posija* (Lipovljani, P. Slatina, Ramanovci, Žabnica), *vir(i)t ko miš iz posija* (Nova Gradiška), *Viri ko miš iz posija* (Pleternica).

viriti kao miš iz rupe *Viri ka miš iz buže* (Selca na Braču).

žmirkati kao mišek iz melje *Žmirka kak mišek z melje* (Brdovec).

žmirkati kao miš iz mekinja *Žmirka kao miš iz mekinja* (Velika Jelsa).

4. Rasprostranjenost frazema **ima i ptičjega mlijeka** // **fali samo ptičje mlijeko komu**

Na 4. karti prikazana je rasprostranjenost frazema **ima i ptičjega mlijeka** // **fali samo ptičje mlijeko komu** 'ima svega'. Osim toga ova je karta pokušaj kartografskog prikazivanja fonoloških frazemskih inačica. Iako je frazem zbog postojanja inačica na različitim planovima pružao mogućnosti prikazivanja više problema, odlučili smo se na karti prikazati samo jedan: kako se skup *pt* ostvario u kojem govoru.

Karta 4. **ima i ptičjega mlijeka** // **fali samo ptičje mlijeko komu** 'ima svega'

Može se zaključiti da je u najvećem broju govora na mjestu skupa *pt* potvrđen suglasnik *t* (36), u nekolicini je govora potvrđen skup *pt* (4),³ dok su u nekima potvrđeni skupovi *ft* (5) i *ht* (1).

- Ⓟ ▼ uglavnom u Slavoniji
- Ⓧ ▼ na sjeveru kajkavskoga područja
- ▼ nije teritorijalno ograničeno

pt *Dala b ti ptičjeg mlijeka* (Kutjevo), *Fali još samo ptičje mlijeko* (Pleternica), *Još bi i ptičjeg mlijeka!* (Požega), *Ima i ptičjeg mlijeka* (Velika Mlaka).

pt > *ht* *Sega ima, same nema htičjega mljeka* (Šemnica).

pt > *ft* *Falji some ftičega mlieka* (Brdo Jesenjsko), *imāti čèga kak ftičjèga mlèka* (Đurđevac), *Ni ftičje mljieke mu ne falji* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *Sę imaju, sàmo nym juš ftičję mlęku falj* (Sveta Marija), *Jega i ftičjega mlejka* (Vrhovljan).

pt > *t* *Kemu ne fali nánke mlekó od tíca* (Brovinje), *Ne fālī <ni> tičjega mlīkà* (Crikvenica), *Ima i tičijeg mlika* (Donje Pazarište), *Ne fālī mu ni tičjega mlīkà* (Dračevica), *Ima sveg(a) osim tičjeg mlika* (Drežnik), *Ima i tičjeg mlijeka* (Dubrovnik), *U nje ima i tičjeg mlika* (Grebaštica), *Nī joj pu nās pofālelo ni tičjega mlīkà* (Grobnik), *Imā i tičijēgā mjēka* (Komazini), *īma i tičjega mlika* (Kompolje), *Sad bi još i tičjeg mljeka tijo imat* (Križ Hrastovački kod Petrinje), *Ne fali joj ni tičjeg mljeka ni prepeličji jaja* (Križ Hrastovački kod Petrinje), *Želet/tet tičjeg mlieka* (Lindar, srednja Istra), *Fālī samo tičjega mlika* (Medulin), *Škřbe se da bōlnemu nē fālī ni ot tíca mlīkà* (Mrkoči), *Ne fali ni tičjega mlika* (Opuzen), *Ne fālī mu tāmō tičjega mlīkà* (Pitve), *Imāmo sęga, sāmō nēmāmō tičjēga mlēka* (Podravske Sesvete), *Svēga īma, ne fālī mu nī tičjeg mlīkà* (Povljana), *Ne fali jon ni tičjega mlika* (Pučišća), *Ima i tičjeg mlika* (Rakalj), *Ima i tičjeg mlika* (Runovići), *Ne fali ni tičjega mlika* (Sali), *Tu je sega samo ni tičjega mleka* (Samoborski Lug), *Ne fali mu ni tičjega mlika* (Selca), *Neće ti falit ni tičijega mlika* (Sinac), *Bīraj štā gōd dčēš: īma óvde i tičjega mlika* (Split), *Ne bi mu vālilo ni tičijeg mlika* (Studenci), *Ima ona i tičijeg/tičjeg mlika* (Šibenik), *Ne fali komu ni tičijega mlika* (Tisno), *Fsēga ję, sāmū sę fālī tičjega mlējka* (Tršće), *Ima (duo) i tičvuga mlieka* (Veleškovec), *Ne fālī ni tičjega mlīkà* (Vrboska), *Ne fali kemu ni tičjega mlika* (Vrbovsko), *Ne fali mu ni tičjega mlika* (Zlarin).

³ Ovim podacima treba pristupiti s oprezom. Moguće je da je ostvaraj frazema krivo zapisan, da je tu *p* prisutan zbog utjecaja standarda. Usp. da je u HJA za Kutjevo zapisano *tica*.

5. Rasprostranjenost frazema **prošla baba s kolačima**

Na 5. je karti prikazana terenska potvrđenost frazema **prošla baba s kolačima** ‘prekasno je za što, propala je stvar, propuštena je prilika’. Uz to na ovoj su karti posebno kartografirane i morfološke inačice⁴ u I mn. imenice *kolač* u promatranome frazemu.

Karta 5. **prošla baba s kolačima** ‘prekasno je za što, propala je stvar, propuštena je prilika’

⁴ Fonetsko-fonološke inačice nastale daljnjim razvojem pojedinih glasova u promatranim morfemima u pojedinim govorima, nisu kartografirane, npr. s *kulôčy* (Donja Dubrava), kartografira se kao *-i* ili s *kaláčme* (Tršće), kartografira se kao *-mi*.

U najvećem broju govora potvrđen je nastavak *-ima* (24), što nam s jedne strane donosi realnu sliku morfološkoga stanja u tim govorima, odnosno o inovaciji i sinkretizmu množinskih padeža, ali bez dubljeg proučavanja ne možemo tvrditi da je u svim tim govorima takvo stanje i izvan frazema. Može se pretpostaviti da je bar u dijelu govora frazem unesen iz standardnoga jezika zajedno sa standardnim nastavkom, a da I mn. izvan frazema glasi drukčije. U podjednako velikom broju govora potvrđen je nastavak *-i* (24), što pokazuje da je u govorima široko potvrđeno čuvanje staroga stanja i to uglavnom na SZ hrvatskoga područja, s najistočnijim punktom Drežnikom u Slavoniji i najjužnijim punktom Sincem. Sporadično je potvrđen nastavak *-mi* (3), samo u nekoliko kajkavskih govora. Lokativni je nastavak *-e* potvrđen samo u P. Sesvetama.

- i** *Prešla baba s kolači* (Bistra), *Pręšla baba s kolači* (Brdo Jesenjsko), *Dišla baba s kuloči* (Brezje), *Dišla ję bāba s kułōčy* (Donja Dubrava), *Prešla baba s kolači* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *A sad ti je kasno kad je ošla baba s kolači* (Drežnik – Slavonija), *Prešla baba s kalači* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *Prešla baba s kolači* (Ivanec), *Prōšla bāba s kolāči* (Kompolje), *Pręšla bāba s kolāči* (Križevci), *Prešla baba z kolači* (Lobor), *Pręšla bāba s kolāči* (Peteranec), *Prošla baba s kolačima* (Požega), *Pręšla bāba s kolāči* (Veliki Raščani), *Pasala je baba s kolači* (Režanci – Istra), *Edešlo ja bobo s keloči* (Rinkovec), *Prešla baba s kolači* (Samobor), *Prošla baba s kolači* (Sinac), *Dišla bāba s kułōčy* (Sveta Marija), *Pręšla baba s kolači* (Šemnica), *Pręšla baba s kulači* (Veleškovec), *Pręšla bāba s kolāči* (Virje), *Ję višę nę vīdim hękłati, pręšla bāba s kolāči* (Vrbovec), *Prešla baba z kolači* (Vukosavljevica), *Prešla baba s kolači* (Zabok).
- e** *Nęmręm ti jā sād nīkam, pręšla bāba s kolāčę, stāra sęm* (Podravske Sesvete).
- mi** *Prešla baba s kolačmi* (Bistra), *Prošla baba s kolačmi* (Oborovo), *Vęč na māręn pęit pa gūbę, pręjšua bāba s kalāčme* (Tršće).
- ima** *Prošla baba s kolačima* (Bjelovar), *Dišla baba s kolačima* (Čakovec), *Prošla baba s kolačima* (Daruvar), *Prošla baba s kolačima* (Dubrovnik), *Dišla baba s kolačima* (Goričan), *Prošla baba s kolačima* (Karlovac), *Pręšla bāba s kolāčima* (Kloštar), *Prošla baba s kolačima* (Križ Hrastovački kod Petrinje), *Prošla ti je baba s kolačima* (Kutjevo), *Prošla baba s kolačima* (Medven Draga), *Prošla baba s kolačima* (Novska), *Prošla baba s kolačima* (Nova Gradiška), *Prošla baba s kolačima* (Opuzen), *Prošla baba s kolačima* (Osijek), *Prošla baba s kolačima* (Pleternica), *Prošla baba s kolačima* (Požega), *Prošla baba s kolačima* (Slavonski Brod), *Dišla baba s kolačima* (Šenkovec), *Prošla baba s kolačima* (Šibenik),

Prošla baba s kolačima (Špišić Bukovica), *Prošla baba s kolačima* (Velika Gorica), *Prošla baba s kolačima* (Velika Jelsa), *Prošla baba s kolačima* (Velika Mlaka), *Prošla baba s kolačima* (Virovitica), *Prošla baba s kolačima* (Žakanje).

-in *Prøšla bàba s koláčin* (Studenci), *Prøšla bàba s kolačin* (Vrbovsko).

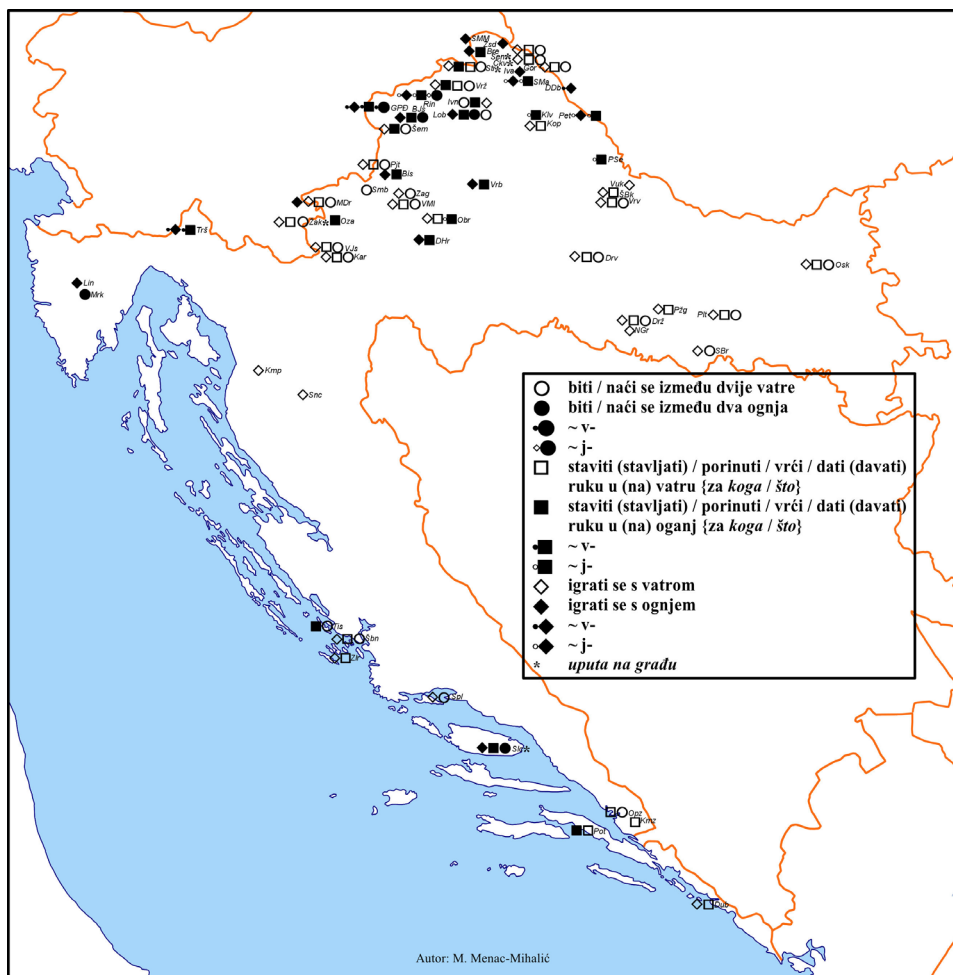
-iman *Prošla baba s kolačiman* (Grebaštica), *Dì si bìja dòsàd, prøšla je bàba s koláčiman* (Split).

6. Rasprostranjenost frazema **biti/naći se između dvije vatre/dva ognja, staviti (stavljati)/porinuti/vrći/dati (davati) ruku u (na) oganj/vatru {za koga/što}** i **igrati se s ognjem/s vatrom**

Na 6. karti razrađena je terenska rasprostranjenost triju frazema: **biti/naći se između dvije vatre/dva ognja** ‘biti u dvostrukoj opasnosti, nevolji’, **staviti (stavljati)/porinuti/vrći/dati (davati) ruku u (na) oganj/vatru {za koga/što}** ‘jamčiti, biti siguran u *koga/što*; jamčiti za *koga*’ i **igrati se s ognjem/s vatrom** ‘biti neoprezan u opasnoj situaciji, riskirati’. Na građi tih triju frazema promatra se odnos dviju sastavnica koje te frazeme povezuju, koje su im zajedničke: *oganj* i *vatra*. Svaki je frazem označen posebnim znakom (**biti/naći se između dvije vatre/ognja** – krugom, **staviti (stavljati)/porinuti/vrći/dati (davati) ruku u (na) vatru/oganj {za koga/što}** – kvadratom, **igrati se s vatrom/ognjem** – označen je zarotiranim kvadratom). Sva tri zacrnjena znaka označavaju da je potvrđena sastavnica *oganj*, sva tri prazna znaka označavaju sastavnicu *vatra*. Osim toga dodatnim znakićem s lijeve strane znaka kartografira se potvrđenost proteze *v* ili *j*. Leksem *vatra* u sva tri frazema potvrđen je u 38 punktova. Leksem *oganj*, uključujući i oblike s protezama, u ukupno 28 punktova. U nekim je govorima u sva tri frazema potvrđen isti leksem, u nekima je u jednom frazemu potvrđen jedan, a u drugome drugi. U nekim se govorima izvan frazeološkog konteksta koristi jedan leksem, a u frazemu drugi. Na terenu je tako izvan frazema potvrđen *oganj*, a u frazemima je potvrđena *vatra*, što vjerojatno svjedoči o tome da su ponegdje frazemi ušli u govor kao cjelina, unoseći nekarakteristični leksem (Čakovec, Žakanje).

U slučaju kada su u istom punktu potvrđeni i *oganj* i *vatra*, *oganj* je najčešće potvrđen u frazemu **staviti (stavljati)/porinuti/vrći/dati (davati) ruku u (na) oganj/vatru {za koga/što}**, na temelju čega bi se moglo zaključiti da je taj frazem izvoran u tom govoru, a da su druga dva naknadno posuđena zajedno sa sastavnicom *vatra*.⁵

⁵ Inačice s objema sastavnicama potvrđene su u punktu Medven Draga u frazemu **igrati se s vatrom/ognjem**, a u ostala je dva frazema potvrđena sastavnica *vatra*.

Karta 6. **biti/naći se između dvije vatre/dva ognja** ‘biti u dvostrukoj opasnosti, nevolji’, **staviti (stavljati)/porinuti/vrći/dati (davati) ruku u (na) oganj/vatru {za koga/što}** ‘jamčiti, biti siguran u koga/što; jamčiti za koga’ i **igrati se s ognjem/s vatrom** ‘biti neoprezan u opasnoj situaciji, riskirati’

biti/naći se između dvije vatre/dva ognja ‘biti u dvostrukoj opasnosti, nevolji’
vatra *Ve sam med dve vatre* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *ogenj*) (Čakovec), *Biti između dvije vatre* (Darugar), *Stoji (iz)među dvi vatre* (Drežnik), *Biti med dve vatre* (Goričan), *Biti med dvie vatre* (Ivanec), *Bil je med dvie vatre* (Ivanec), *Našla sam se između dve vatre* (Karlovac), *Našel se met dvje vatre* (Lobor), *Bit između dvi vatre* (Medven Draga), *Bit između dvi vatre* (Opuzen), *Naći se između dvije vatre* (Osijek), *Našao se između*

dvije vatre (Pleternica), *Med dve (dvi) vatre* (Pojatno), *Biti med dve vatre* (Samobor), *Biti između dve vatre* (Samobor), *Našao se između dvije vatre* (Slavonski Brod), *Să(d) san između dvî vătre i nê znân štà ču* (Split), *Biti između dve vatre* (pod utjecajem standarda) (Strahoninec), *Bil je između dve vatre* (Šemnica), *Biti med dve vatre* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *ogej*) (Šenkovec), *Nač se između dvi vatre* (Šibenik), *Biti između dvi vatre* (Tisno), *Našla si se između dvije vatre* (Varaždin mladi), *Našla si se između dve vatre* (Varaždin), *Biti između dvije vatre* (Velika Jelsa), *Biti između dvije vatre* (Velika Mlaka), *Bila sam (našla sam se) između dvije vatre* (Virovitica), *Biti između dve vatre* (Zagreb), *Naći se između dvije vatre* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *oganj*) (Žakanje).

oganj *Biti između dva uognja* (Brdo Jesenjsko), *Našla sam se met dva ognja* (Lobor), *Ni jüšto ugòdno kàt se nâjdeš mèd dvîh ògnji* (Mrkoči), *Bit (nač se) između dva ognja* (rijetko) (Selca).

v- *Biti med dva vogja* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca).

j- *Ko do som med dvo juognja* (Rinkovec), *Biti ko med dvo juognja* (Rinkovec).

staviti (stavljati)/porinuti/vrći/dati (davati) ruku u (na) oganj/vatru {za koga/što} ‘jamčiti, biti siguran u koga/što; jamčiti za koga’

vatra *Za tebe bi dala roku v vatru* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *oganj*) (Čakovec), *Dati ruku u vatru* (Darugar), *Za nju b stavjo ruku u vatru* (Drežnik), *Dajem ruku u vatru za tebe* (Dubrovnik), *Dala bi ruku u vatru* (Karlovac), *Dào bi rûku ù vatru zâ ñ* (Komazini), *Deti roku vu vatru* (Koprivnica), *Davati ruku u vatru* (Medven Draga), *Za te bi i ruku del v vatru* (Oborovo), *Stavit ruku u vatru* (Opuzen), *Davat ruku u vatru* (Osijek), *Daje ruku u vatru* (Pleternica), *Staviti ruku h vatru* (Pojatno), *Stavio bi ruku u vatru za nju* (Potomje), *Staviti/stavljati/dati ruku u vatru* (Požega), *Deti roku v vatru* (Strahoninec), *Porinuti ruku v vatru* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *ogej*) (Šenkovec), *Stavit ruku u vatru* (Šibenik), *Stavio bih ruku u vatru da on to nije napravio* (Špišić Bukovica), *Ruku bi za njega dela v vatru* (Varaždin), *Dati ruku u vatru* (Velika Jelsa), *Dati ruku u vatru* (Velika Mlaka), *Dajem ruku u vatru za njega* (Virovitica), *Stavija bi za nj i desnu ruku u vatru* (Zlarin), *Staviti ruku u vatru* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *oganj*) (Žakanje).

oganj *Porinul je ruku v ogenj* (Bistra), *Dati roku fuoganj* (Brdo Jesenjsko), *Roko bi v ogej zo jo porino* (Brezje), *De bi ruku v ogenj za te* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *Za njega bi del roku v agenj* (Ivanec), *Porinula (dala, dela) bi ruku v ogenj* (Lobor), *Za njega bi ruku v oganj del* (Ozalj), *Stavio bi ruku u oganj za nju* (Potomje), *Dajen ruku u oganj za nje* (Selca), *Deti roku v ogenj/ogej* (Strahoninec), *Za nju bi dela ruku h ogenj* (Šemnica Gornja), *Staviti ruku u oganj za koga* (Tisno), *Ruku bi za njega dela v oganj* (Varaždin), *Džla bi ròku v ògeñ da òna niš ne džla* (Vrbovec).

v- *Deti ruku h vovej* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *Dějua be zājn rāko v uāgen* (Tršće), *Dīņen rāko v uāgen da ję tāk* (Tršće).

j- *Porinuti roku v jogenj* (Koprivnički Ivanec), *Za te bi vrgel i ruku v jogen* (Oborovo), *Nějmoj za nīkoga rāku v jōgeñ dāvāti* (P. Sesvete), *Děti rōkō na jōgeñ* (Peteranec), *Zu njego bi ruku v juogenj del* (Rinkovec), *Zà nęga by rōkū v j^uōgeñ dōl* (Sveta Marija).

igrati se s ognjem/s vatrom ‘biti neoprezan u opasnoj situaciji, riskirati’

vatra *Pak se igraš z vatrom!?* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *ogenj*) (Čakovec), *Igra se s vatrom* (Daruvar), *Ne igraj se (s) vatrom* (Drežnik), *Ne igraj se vatrom* (Dubrovnik), *Igra se z vatrom* (Goričan), *Igraš se z vatrom* (Ivanec), *Ne igraj se s vatrom* (Karlovac), *Igrat se vatrom* (Kompolje), *Igrati se z vatrom* (Koprivnica), *Igrat se s vatrom* (Medven Draga), *Igrat se {s} vatrom* (Nova Gradiška), *Naj se igrati z vatrom* (Oborovo), *Igrat se s vatrom* (Osijek), *Igraš se s vatrom* (Pleternica), *Igrati se vatrom* (Pojatno), *Igrati se s vatrom* (Požega), *Igraš se vatrom* (Sinac), *Igraš se s vatrom!* (Slavonski Brod), *Īgraš se s vātron, bōje ti je stāt po strāni i ne mišā(t) se ū tō* (Split), *Igrati se z vatrom* (pod utjecajem standarda) (Strahoninec), *Igraš se z vatru* (Šemnica), *Igrati se z vatrom* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *ogej*) (Šenkovec), *Igrat se s vatrom* (Šibenik), *Ne igraj se vatrom!* (Špišić Bukovica), *Nemoj se igrati s vatrom* (Varaždin), *Igrati se s vatrom* (Velika Jelsa), *Igra se s vatrom* (Velika Mlaka), *Igraš se s vatrom* (Virovitica), *Ne igraj se s vatrom* (Virovitica), *Bolje ti je da se ne igraš z vatrom* (Vukosavljevica), *Ne igraj se s vatrom* (Zagreb), *Un ti se igra s vatrom* (Zlarin), *Igrati se s vatrom* (u govoru se izvan frazema rabi leksem *oganj*) (Žakanje).

oganj *Naj se igrati z ognjem, nigdar ne znaš kaj te čeka* (Bistra), *Igra se z uognjem* (Brdo Jesenjsko), *Naj se z ogjom igrati, boš se v noči posco* (Brezje), *Z ogjom se ne za igrati* (Brezje), *Igrāti se s ognjem* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *Naj se igrati z ogjom!* (Ivanovec), *Igrati se z ognjom* (Lindar, srednja Istra), *Igraš se z ognjem!* (Lobor), *Igrat se s ognjem* (Medven Draga), *Igra se s ognjen* (Selca), *Nej se treba igrati z ogjom* (Sveti Martin na Muri), *Nę se kěj z ògnōm ĩgrati* (Vrbovec), *Naj se z ogjom igrati* (Zasadbreg).

v- *Igroš se z vogjem!* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *Na jęgrej se z uāgnen* (Tršće).

j- *Nāj se z jō^ugnūm ygrātū* (Donja Dubrava), *Igrāti se z jōgnōm* (Peteranec), *Igroš sa juognjem* (Rinkovec), *Z j^uōgnūm se nę kāj ygrātū* (Sveta Marija).

7. Kartografiranje frazeološkoga značenja ‘promijeniti se’

Na 7. karti prikazan je primjer kartografiranja frazeološkoga koncepta. To je karta koja prikazuje frazeološko značenje ‘promijeniti se’, a kartografirano je 25 frazema sa zadanim značenjem, zabilježenih na terenu.

Karta 7. frazeološko značenje ‘promijeniti se’

13 frazema kao sastavnicu ima glagole *okrenuti*, *obrnuti*, *izvrtiti* i sl., što je označeno crtom na znakovima u smjeru lijevo gore prema desno dolje. Crtom obrnutoga smjera na znakovima označeni su glagoli *promijeniti*, *izmijeniti* i sl. koji su sastavnice u 5 potvrđenih frazema. U ostalim frazemima potvrđeni su glagoli *biti*, *ne biti*, *postati*, *skočiti*, *pjevati*, a jedan frazem nema glagolsku sastavnicu. Osnovni oblik znaka određen je uglavnom imeničkom sastavnicom.

Potvrđeno je 13 različitih imeničkih sastavnica: *bajka* (u 1 frazemu), *čovjek* (u dvama frazemima u 45 govora), *bandira* (u dvama frazemima u 11 govora), *kaput* (u 1 frazemu u 5 govora), *korijen/podanak* (u dvama frazemima u 12 govora), *kožalkožu/kožu/kožuh* (u 6 frazema u 10 govora), *list* (u 1 frazemu u 11 govora), *pjesma* (u trima frazemima u 14 govora), *ploča* (u dvama frazemima u 38 govora), *priča* (u 1 frazemu u dvama govorima), *stranica* (u 1 frazemu u dvama govorima), *veljača* (u 1 frazemu u 10 govora), *vjetar* (u 1 frazemu u 37 govora). Dva frazema imaju sasvim različitu strukturu i nemaju imeničku sastavnicu (u dvama govorima) (**okrenuti se naglavačke i danas jedno, sutra drugo**).

Zbog toga što pokazuje vrlo raznolike elemente, 7. je karta prilično komplicirana, a time i nečitka. Pokušavajući je učiniti preglednijom, a promatrane elemente uočljivijima, izdvojeni su neki od slojeva. Zajedničko im je frazeološko značenje, a razlikuju se po sastavnicama frazema.

7.1. Frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu tipa *okrenuti/obrnuti*

Karta 7.1. frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu tipa *okrenuti/obrnuti*

Karta 7.1. posvećena je frazeološkom značenju ‘promijeniti se’, s tim da je prikazan sloj sa sastavnicom tipa *okrenuti/obrnuti*. Na njoj je lako uočljivo da su frazemi sa sastavnicama toga tipa ravnomjerno raspoređeni po cijelom hrvatskom području te su potvrđeni u sva tri narječja.

7.2. Frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu tipa *promijeniti*

Karta 7.2. posvećena je istom frazeološkom značenju ‘promijeniti se’, ali su na njoj prikazani frazemi sa sastavnicom tipa *promijeniti* i sl. Vidljivo je da su promatrani frazemi potvrđeni u sva tri naša narječja.

Karta 7.2. frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnice tipa *promijeniti (se)*

7.3. Frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu *čovjek*

Karta 7.3. prikazuje isto frazeološko značenje ‘promijeniti se’, a na njoj su prikazani samo frazemi sa sastavnicom *čovjek*. Jasno je vidljivo da su frazemi toga tipa potvrđeni u sva tri naša narječja.

Karta 7.3. frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu *čovjek*

7.4. Frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu *ploča*

Karta 7.4. prikazuje isto frazeološko značenje ‘promijeniti se’, a na njoj su prikazani samo frazemi sa sastavnicom *ploča* koji su potvrđeni u sva tri naša narječja.

Karta 7.4. frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu *ploča*

7.5. Frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu *koža, kožuh, kožun*

Karta 7.5. prikazuje isto frazeološko značenje ‘promijeniti se’, a na njoj su prikazani samo frazemi sa sastavnicama *koža, kožuh, kožun*. Ovaj je tip frazema bitno rjeđe zastupljen u građi. Frazemi sa sastavnicom *koža* potvrđeni su u ponekom kajkavskom i štokavskom punktu, a frazemi sa sastavnicama *kožuh* i *kožun* potvrđeni su u po jednom čakavskom punktu u Istri i Lici.

Karta 7.5. frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu *koža, kožuh, kožun*

7.6. Frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu *vjetar*

Karta 7.6. prikazuje isto frazeološko značenje ‘promijeniti se’, a na njoj su prikazani samo frazemi sa sastavnicom *vjetar*. Vidljivo je da su promatrani frazemi potvrđeni u sva tri naša narječja.

Karta 7.6. frazeološko značenje ‘promijeniti se’ uz sastavnicu *vjetar*

BAJKA

obrnuti bajku ‘promijeniti mišljenje, stav’ *Objñnul ję bajko – pøk ję z ‘onęma k’ójy sų na vløsty* (Sveta Marija).

BANDJERA/BANDIRA

okrenuti/okretati/kambjati/voltati bandjeru/bandiru ‘promijeniti/mijenjati politički stav, promijeniti stranku/mijenjati stranke’ *Vøltat bandiru* (Dračevica), *Okrenut bandiru* (Dubrovnik), *Kambjat bandieru* (Lindar, srednja Istra), *kambijat bandiru* (Medulin), *okrienūt bandiru* (Pučišća), *Jā mu nę vřrujen, prī ili pøšli okrėniče bāndiru* (Split), *Øbisio je drųgū bāndiru* (Studentenci), *Promini je bandiru* (Vrboska).

okretati se kao bandira na vjetru ‘mijenjati mišljenje, biti povodljiv, prevrtljiv’ *Okreče se ko bandira na vitru* (Potomje), *Øn okriče bāndiru kākō vřtar pūše. Økriče bāndiru prama vřtru* (Split).

ČOVİK

ne biti isti čovjek ‘potpuno se promijeniti’ *Nije više isti čovjek* (Daruvar), *Nije to više isti čovik* (Dobrinče), *Nije isti čovjek* (Dubrovnik), *Neje isti čovek* (Goričan), *Ni isti človek* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *Ne je isti čovek* (Ivanovec), *Nije više isti čovjek* (Karlovac), *Nije isti čovek kak negda* (Lobor), *Ni øn već onjisti čovik* (Mrkoči u Istri), *Nije isti čovik* (Opuzen), *Ne bit isti čovjek* (Osijek), *Nikad t’ to više nije bijo isti čovk* (Sinj), *Nije više isti čovjek* (Slavonski Brod), *Nije tō više isti čovik, prominjja se dekapøto* (Split), *Uān već nęi iste čuāvejk ko ję biu* (Tršće).

postati (biti) drugi/novi čovjek⁶ ‘potpuno se promijeniti’ *To t’ je drugi čovk otkā je oša odavle* (Brnaze), *Postal je drugi čovek, postala je druga žena* (Čakovec), *Posta je drugi čovik otkā se oženija* (Čišla), *Postao je drugi čovjek* (Daruvar), *Øn tję vę čist drųgy čøvvek* (Donja Dubrava), *Postāti drugi čovek* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *Biti drugi čovek* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *U zadnje vrime j’ ti on posto drugi čo(j)ek* (Drežnik), *Postao je drugi čovjek* (Dubrovnik), *Postal je drugi čovek, postala je druga žena* (Goričan), *Un je zde drugi človek* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *Skroz se prominija, posta je drugi čovik* (Grebaštica), *Postal je drugi čavek* (Ivanec), *Ti mōraš pøstati drųgi čøvek* (Kloštar), *To je drųgi čøvik* (Kompolje), *Postā je drųgi čovik* (Mrkoči), *Opče ga nesem prepoznal, postal je drugi čovek* (Oborovo), *Posta je drugi čovik* (Opuzen), *Postat drugi čovjek* (Osijek), *Øtkāđ nę pīję, pøstal ję drųgi čøvek* (P. Sesvete), *Poprāvnil sę ję, čřsto ję drųgi čøvek* (P. Sesvete), *Postao je drugi čovjek* (Pleternica), *Postal je drugi čovek* (Pojatno), *Postati drugi čovjek/druga žena* (Požega), *Postati novi čovjek/nova žena* (Požega), *Čřste dreugi čvevek* (Rinkovec), *Postal je drugi čovek* (Samobor), *Posta je drugi čovik* (Selca), *Økā(d) se oženija, pøstā je drųgi čøvik* (Split), *Tak je kaj*

⁶ U nekim govorima postoji paralelni frazem **postati druga/nova žena** (usp. npr. Čakovec, Goričan, Požega, Šenkovec).

drugi čovek (Strahoninec), *Od da ne pije, čistam je drugy čuovek* (Sveta Marija), *On je ve drugi čovek/Ona je ve druga žena* (Šenkovec), *Posta je drugi čovik* (Šibenik), *postati drugi čovik* (Tisno), *Pastou je druge čuaveik* (Tršće), *Pastou je čistu druge čuaveik* (Tršće), *Ti se druge čuaveik v zăjdnú vrějme* (Tršće), *Postal je drugi čovek* (Varaždin mladi), *Postao je drugi čovjek* (Virovitica), *Ōtkat se vřnul z rěšta, tō je drŭgi čovek* (Vrbovec), *Posto je drugi čovik* (Vrhovljan), *Postat drugi čovek* (Žakanje).

DANAS

danas jedno, sutra drugo ‘promijeniti mišljenje, stav’ *Danas jedno, sutra drugo* (Daruvar).

KAPUT

okrenuti kaput ‘promijeniti mišljenje, stav’ *Dōk dōjde nōva vlōst, ūnda brōčajy kapūtē y šivajy gōmbē na drugy strōn* (Donja Dubrava), *Obrnōl (okrenōl) je kapūta* (P. Sesvete), *Biče ti năjbōje da okrēneš kăpōt* (Split), *Čim je dŭōšla nŭova vlōst mōm je kapūta ūōbrnŭl/břnŭl* (Sveta Marija), *Okrenija je kaput* (Šibenik).

KORIJEN

promijeniti se iz korijena ‘potpuno se promijeniti’ *Promijenio se iz korijena* (Daruvar), *Triba ga prominit is korijena* (Dobrinče), *Zmeniti s korena* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *Promienio se iz korijena* (Karlovac), *Premijnit/preminiti se iz korena* (Medven Draga), *Promienio se iz korijena* (Pleternica), *Treba se promijeniti iz korijena* (Slavonski Brod), *Triba tō prominŭt iz kōrina* (Split), *Promijenio se iz korijena* (Virovitica), *Promjenit se iz korena* (Žakanje).

KOŽA

izvrnuti kožu naopako ‘potpuno se promijeniti’ *Izvrnila je kožu naopako* (Dobrinče), *Izvrnuti kožu naopako* (Tisno).

iskočiti (izaći) iz {ove} kože ‘promijeniti situaciju’ *Iskočit iz ove kože* (Medven Draga), *Iskočit is kože* (Osijek), *Ne moreš iz ove kože izajt* (Žakanje).

izmijeniti kožu ‘potpuno se promijeniti’ *Zmenil je kožu* (Lobor).

{skočiti} iz ove u drugu kožu ‘promijeniti sebe, situaciju’ *Nemreš iz ove u drugu kožu* (Čakovec), *Da mi je skōčit iz ovē kōže ū drugŭ kōžu* (Komazini).

KOŽUH

obrnuti kožuh ‘promijeniti stajalište’ *Obrăce kōžuh kakō mu konvēni* (Mrkoči).

KOŽUN

okrenuti kožun ‘promijeniti se’ *Okrenut ću kožun* (Sinac).

LIST

okrenuti {novi} list ‘započeti nešto novo, prekinuti sa starom praksom, učiniti preokret u životu’ *Okrenuo je novi list* (Daruvar), *Okrenul je novoga lista*

(Goričan), *Okrenula sam novi list* (Karlovac), *Okrenit novi list* (Opuzen), *Okrenut novi list* (Osijek), *Okrenuo je novi list* (Pleternica), *Dòsta mi je tèga. Okrèni mo líst i àjmo nòrmálno živiti! Odlúči ja je okrèni ti nòvi líst u živòtu, prisèli(t) se ù drùgo mjesto i promini ti pòsál* (Split), *Okreni novi list!* (Šibenik), *Okrenuti novi list* (Velika Mlaka), *Okrenula sam novi list* (Virovitica), *Okrenut novi list* (Žakanje).

NAGLAVAČKE

okrenuti se naglavačke ‘potpuno se promijeniti’ *Se je brnul nampek* (Šenkovec).

PJESMA

okrenuti pjesmu ‘promijeniti mišljenje, držanje, temu razgovora, drukčije se ponašati nego prije, promijeniti temu razgovora’ *Okrenuo je pjesmu* (Daruvar), *Okrenuo je pjesmu* (Pleternica), *Okrenija je sad pismu* (Šibenik).

promijeniti pjesmu ‘promijeniti mišljenje, držanje, temu razgovora, drukčije se ponašati nego prije, promijeniti temu razgovora’ *Promijenio je pjesmu* (Daruvar), *Zmeniti pesmu* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *Promini pismu!* (Gala), *Promenil je pjesmu* (Goričan), *Sad su promjenili pjesmu* (Karlovac), *Zmenila je pesmu* (Lobor), *Premijit/preminit pjesmu* (Medven Draga), *Promjenio je pjesmu* (Pleternica), *Promini je pismu* (Selca), *Promini pismu!* (Sinj), *Promini pismu!* (Split), *Promjenit pjesmu* (Žakanje).

pjevati drugu pjesmu ‘promijeniti mišljenje, držanje, temu razgovora, drukčije se ponašati nego prije, promijeniti temu razgovora’ *Piva drugu pismu* (Opuzen).

PLOČA

izvrnuti (okrenuti) ploču {naopako} ‘potpuno se promijeniti’ *Izvrnijo je ploču naopako* (Dobrinče), *Obrnuti ploču* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *Okrènut plòču* (Kompolje), *Okrenit ploču* (Medven Draga), *Okrenit ploču* (Nova Gradiška), *Okrenu je ploču* (Selca), *A šta si sad okrenija plòču? Ti okričeš plòču kad gòd ti šune* (Split), *Okrènit plòču* (Studenci), *Uobarnu je plòčo* (Tršće), *Okreni ploču!* (Velika Jelsa), *Okrenuti ploču* (Velika Mlaka).

promijeniti/mijenjati ploču ‘promijeniti/mijenjati iskaz (stav, temu, mišljenje), reći/govoriti (postupiti/postupati) drukčije nego prije’ *Promijeniti ploču* (Bjelovar), *Premeniti ploču* (Brdo Jesenjsko), *Pak menjaš ploču!?* (Čakovec), *Promijenio je ploču* (Daruvar), *Malo smo prominli ploču?* (Drežnik), *E, promini malo ploču!* (Gospić), *Kad san mu reka istinu, promini je ploču* (Gospić), *Sad su promjenili ploču* (Karlovac), *Odsad mjenjam ploču* (Križ Hrastovački kraj Petrinje), *Prominila je ploču* (Lovreć), *Ne miñaj ploču!* (Lovreć), *Promjenit/mjenjat ploču* (Nova Gradiška), *Promini ploču!* (Opuzen), *Promjeni ploču!* (Osijek), *Promini t*

ploču (Otok), *Preḡemēni plòču* (P. Sesvete), *Preḡemēniti plòčo* (Peteranec), *Promienio je ploču* (Pleternica), *Promijenit/mijenjat ploču* (Požega), *Promini je ploču* (Selca), *Ti stalno minjaš ploču* (Sinac), *Dòsta je ti lāži! Promini mǎlo plòču! Kad je vīdija da jā svē znān, prominija je plòču* (Split), *Menja ploču* (Strahoninec), *Dej promeni ploču* (Šemnica), *Promenil je ploču* (Šenkovec), *Promini ploču!* (Šibenik), *Prominiti ploču* (Tisno), *Prominit ćemo mi ploču* (Trogir), *Promijenila je ploču* (Virovitica), *Dēņes je vǎla āuto kōji je kŭpil, a zŭtra bō preḡemēnila plòču* (Vrbovec), *Preḡemēnila je plòču dok je čŭla kěj su ō ņe govōrili* (Vrbovec), *Un ti je prominija ploču* (Zlarin), *Promjenit ploču* (Žakanje).

PODANAK

promijeniti od podanka ‘potpuno promijeniti’ *Prominiti od podanka* (Tisno).

PRIČA

okrenuti priču ‘potpuno se promijeniti’ *Okrenit priču* (Medven Draga), *Okreni priču!* (Požega).

STRANICA

okrenuti novu stranicu ‘potpuno se promijeniti’ *Okrenuo je novu stranicu* (Daruvar), *Okrenula je novu stranicu* (Slavonski Brod).

VELJAČA

biti {prevrtljiv} kao veljača ‘biti nepouzdan, nestalan, prevrtljiv, stalno mijenjati mišljenje i postupke’ *Privrtliv je ka velača* (Gala), *Bit privrtljiv ko veljača* (Lič), *Privrtliva je ko velača* (Lovreć), *Bit privrtljiv ko veljača* (Mrkopalj), *Prevrtljiv ko veljača* (Opuzen), *Privrtliv je ka velača* (Otok), *Ona je ki velača* (Primorski Dolac), *Privrtliv je ka velača* (Sinj), *Privrtjiv je kǎ vėjǎča, dǎnǎs rēče jēdno, a sŭtra drŭgo* (Split), *Bit privrtljiv ko veljača* (Sunger).

VJETAR

okretati se (biti, mijenjati se) kako vjetar puše ‘biti prevrtljiv, biti povodljiv, mijenjati stav prema prilikama’ *Obraćati se kak veter puše* (Brdo Jesenjsko), *Okriće se kako vitar puše* (Čišla), *Okreće se kako vjetar puše* (Daruvar), *Okriće se kako vitar puše* (Dobrinče), *Okriće se ona kako vitar puše* (Donje Pazarište), *Obrača se kak veter puše* (Donji Hruševac kod Donje Stubice), *Obrača se kak vetar puše* (Gornja Podbrezovica kod Đurmanca), *On se okriće kako vitar puše* (Gospić), *Brača se kak veter puše* (Ivanovec), *Okreće se kako vjetar puše* (Karlovac), *Okrićat se kako vitar puše* (Lič), *Menja se kak veter popuhne* (Lobor), *Okriće se kako vitar puše* (Lovreć), *Okritat se kak vetar pu(h)ne* (Medven Draga), *Onǐ se vǎjka obrǎcu kakō vētar pŭše* (Mrkoči), *Okrićat se kako vitar puše* (Mrkopalj), *Okriće se kako vitar puva* (Opuzen), *Okreće se kako vjetar puše* (Osijek), *Okrǐće se kako vitar puše* (Otok), *Mōraš se okrētǎti kǎk vēter pŭše āko ōčēš dōbro prējti* (P. Sesvete), *Okrēčē se kǎk vēter pŭše* (P. Sesvete), *Obrāča se*

kàk vèter pūšę (Peteranec), Okreće se kako vjetar puše (Pleternica), On je kak vetar puhne (Pojatno), Ne okrići se kako vitar puše (Rašćane), Okriće se kako vitar puše (Runovići), On je kako vitar puše (Selca), On se okreće kako vjetar puše (Slavonski Brod), Ōn se òkriće kàko vitar pūše i kàko nĵemu konvenĳra (Split), Obrača se kak veter puše (Strahoninec), Okrićat se kako vitar puše (Šunger), Braćati se kak veter puše (Šenkovec), Okriće se kako vitar puše (Šibenik), Pripovĳdāti i đelāti kàk vèter pūhne (Virje), Okreće se kako vjetar puše (Virovitica), Okrĳęę sę kak vèter pūņę (pūšę) (Vrbovec), Kretat se kako vetar puše (Žakanje).

8. Zaključak

Možemo zaključiti da se kartografiranjem rezultata frazeoloških dijalektoloških istraživanja može precizno pokazati potvrđenost frazema na terenu, kao i diferenciranost frazema u hrvatskim govorima na različitim jezičnim razinama. Zorno se prikazuje kako su terenski raspoređene potvrde frazema i njihove inačice. Karte mogu biti jednostavne, pokazujući samo postojanje ili nepostojanje frazema u promatranim govorima, ali i vrlo kompleksne, pokazujući razrađenim znakovima i njihovom kombinacijom različite promatrane probleme. Ako obuhvate prevelik broj karakteristika, postoji opasnost da postanu nepregledne. Bez obzira prikazuju li malen ili velik broj punktova, mogu biti vrlo informativne. Različiti tipovi frazeoloških karata mogu usmjeravati prema zaključcima do kojih je bez karata teško doći. Može se zaključiti da karte pridonose spoznajama o promatranim frazemima te da postoji potreba za njihovom izradom. Mislim da bi se hrvatska dijalektna frazeologija u proučavanju i razradi dijalektnih frazema trebala usmjeriti i prema geolingvistici.

Kratice govora⁷

Bak = Bakovčice; Bis = Bistra; Bjl = Bjelovar; BJs = Brdo Jesensko kod Jesenja; Brd = Brdovec; Bre = Brezje; Brn = Brnaze; Brv = Brovinje; Bzt = Buzet; Cri = Crikvenica; Čiš = Čišla; Čkv = Čakovec; Dbč = Dobrinče; DDb = Donja Dubrava; DHr = Donji Hruševac; DPz = Donje Pazarište (Lika); Dra = Dračevica; Drv = Daruvar; Drž = Drežnik; DSt = Donja Stubica; Dub = Dubrovnik; Đkv = Đakovo; Đur = Đurđevac; Gal = Gala; Gor = Goričan; Gre = Grebaštica; Gro = Grobnik; Gsp = Gospić; GMh = Gornji Mihaljevec; GPĐ = Gornja Podbrezovica kod Đurmanca; Iva = Ivanovec; Ivn = Ivanec; Kar = Karlovac; KIv = Koprivnički Ivanec; Klo = Kloštar Podravski; Kmp = Kompolje; Kmz = Komazini; Kop = Koprivnica; KrH = Križ Hrastovački; Krž = Križevci; Ktj = Kutjevo; Lič = Lič; Lin = Lindar; Lip = Lipovljani; Lob = Lobar; Lvr = Lovreć; Mdl = Medulin; MDr = Medven Draga; Mrk = Mrkoči; Mkp = Mrkopalj; NGr = Nova Gradiška; Nvs = Novska; Obr = Oborovo; Opz = Opuzen; Osk = Osijek; Otk = Otok (kraj Sinja); Oza = Ozalj; Pčš = Pučišća; PDI = Primorski Dolac; Pet = Peteranec; Pjt = Pojatno; Plt = Pleternica; Pot = Potomje; PSe = Podravske Sesvete; PSI Podravska Slatina; Ptv = Pitve; Pvlj = Povljana; Pzd = Prezid; Pžg = Požega; Rak = Rakalj; Ram = Ramanovci; Rež = Režanci; Rin = Rinkovec; Rnv = Runović; Ršć = Rašćane; Sal = Sali; SBr = Slavonski Brod; Sdc = Studenci; Sinj = Sinj; Slc = Selca (Brač); SLg = Samoborski Lug; Smb = Samobar; SMA = Sveta Marija; SMM = Sveti Martin na Muri; Snc = Sinac; Sng = Sunger; Spl = Split; Str = Strahoninec; ŠBk = Špišić Bukovica; Šbn = Šibenik; Šem = Šemnica; Šen = Šenkovec; Tis = Tisno; Trg = Trogir; Trš = Tršće; VJs = Velika Jelsa (Karlovac); VGo = Velika Gorica; Vir = Virje; Vliš = Veleškovec; VMI = Velika Mlaka; Vnc = Vinica; Vrb = Vrbovec; Vrh = Vrhovljan; Vro = Vrbovsko; Vrp = Vrpolje kod Đakova; Vrs = Vrboška (Hvar); VRš = Veliki Raščani; Vrv = Virovitica; Vrž = Varaždin; Vuk = Vukosavljevac; Zag = Zagreb; Zbk = Zabok; Zlr = Zlarin; Zsd = Zasadbreg; Žab = Žabnica; Žak = Žakanje

Popis govora i kratica⁸

Bakovčice: Bak; Bistra: Bis; Bjelovar: Bjl; Brdo Jesensko kod Jesenja: BJs; Brdovec: Brd; Brezje: Bre; Brnaze: Brn; Brovinje: Brv; Buzet: Bzt; Crikvenica: Cri; Čakovec: Čkv; Čišla: Čiš; Dobrinče: Dbč; Donja Dubrava: DDb; Donje Pazarište (Lika): DPz; Donji Hruševac: DHr; Daruvar: Drv; Donja Stubica: DSt; Dračevica: Dra; Drežnik: Drž; Dubrovnik: Dub; Đakovo: Đkv; Đurđevac: Đur; Gala: Gal; Goričan: Gor; Gornja Podbrezovica kod Đurmanca: GPĐ; Gornji Mihaljevec: GMh; Gospić: Gsp; Grebaštica: Gre; Grobnik: Gro; Ivanec: Ivn; Ivanovec: Iva; Karlovac: Kar; Kloštar Podravski: Klo; Komazini: Kmz; Kompolje: Kmp; Koprivnica: Kop; Koprivnički Ivanec: KIv; Križ

⁷ Slijedi abecedni popis kratica govora. Iza znaka jednakosti navodi se što kratica znači.

⁸ Slijedi abecedni popis govora. Iza dvotočke navodi se kratica koja označuje pojedini govor.

Hrastovački: KrH; Križevci: Krž; Kutjevo: Ktj; Lič: Lič; Lindar: Lin; Lipovljani: Lip; Lobar: Lob; Lovreć: Lvr; Medulin: Mdl; Medven Draga: MDr; Mrkoči: Mrk; Mrkopalj: Mkp; Nova Gradiška: NGr; Novska: Nvs; Oborovo: Obr; Opuzen: Opz; Osijek: Osk; Otok (kraj Sinja): Otk; Ozalj: Oza; Peteranec: Pet; Pitve: Ptv; Pleternica: Plt; Podravske Sesvete: PSe; Podravska Slatina: PSl; Pojatno: Pjt; Potomje: Pot; Povljana: Pvlj; Požega: Pžg; Prezid: Pzd; Primorski Dolac: PDI; Pučišća: Pčš; Rakalj: Rak; Ramanovci: Ram; Rašćane: Ršć; Režanci: Rež; Rinkovec: Rin; Runović: Rnv; Sali: Sal; Samobor: Smb; Samoborski Lug: SLg; Selca (Brač): Slc; Sinac: Snc; Sinj: Sinj; Slavonski Brod: SBr; Split: Spl; Strahoninec: Str; Studenci: Sdc; Sunger: Sng; Sveta Marija: SMA; Sveti Martin na Muri: SMM; Šemnica: Šem; Šenkovec: Šen; Šibenik: Šbn; Špišić Bukovica: ŠBk; Tisno: Tis; Trogir: Trg; Tršće: Trš; Varaždin: Vrž; Veleškovec: Vlš; Velika Gorica: VGo; Velika Jelsa (Karlovac): VJs; Velika Mlaka: VMI; Veliki Raščani: VRš; Vinica: Vnc; Virje Vir; Virovitica: Vrv; Vrboska (Hvar): Vrs; Vrbovec: Vrb; Vrbovsko: Vro; Vrhovljan: Vrh; Vrpolje kod Đakova: Vrp; Vukosavljevića: Vuk; Zabok: Zbk; Zagreb: Zag; Zasadbreg Zsd; Zlarin: Zlr; Žabnica: Žab; Žakanje Žak.

Izvori

- Maresić, Jela; Menac-Mihalić, Mira. 2008. *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Matešić, Mihaela. 2006. Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga. *Fluminensia*, 18/2, Rijeka, 37–81.
- Matković, Dinko. 2004. *Rječnik frazema i poslovice govora Vrboske na otoku Hvaru*. Jelsa: Matica hrvatska.
- Menac-Mihalić, Mira. 2005. *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj (S Rječnikom frazema i Značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema)*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga.
- Menac-Mihalić, Mira; Menac, Antica. 2011. *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Runko, Radoslav. 2014. *Rječnik govora zaseoka Mrkoči u Istri*. Novi Vinodolski: Naklada Kvarner.

Neobjavljeni radovi⁹

- Adum, Milena. 2005. *Zlarinski frazemi*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Aladrović, Katarina. 2001. *Istraživanje govornih frazema na području grada Pleternice*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

⁹ Posebno zahvaljujem kolegicama dr. Anđeli Frančić i dr. Mariji Malnar Jurišić na dodatnim neobjavljenim informacijama o frazemima koje su prikupile u svojim istraživanjima. Velike zahvale mnogim generacijama studenata na interesu, suradnji i korisnim informacijama.

- Anketa provedena 2018. godine sa studentima treće godine Kroatistike. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Belančić, Katarina. 2008. *Frazemi bjelovarskog područja*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Bosinić, Marinela. 2005. *Križ Hrastovački kod Petrinje*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Bošnjak, Tomislava. 2004. *Semantička obilježja frazema u govoru Lovreća*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Crnić, Mirjana. 2010. *O frazemima u štokavskim ikavskim govorima u Gorskom kotaru*. Seminarski rad na poslijediplomskom studiju. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- Čakarić, Dijana. 2000. *Frazemi u govoru sela Drežnik*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Đurasević, Danijela. 2002. *Frazemi u govoru Vukosavljevice*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Frančić, Anđela. 2018. Iz neobjavljenih istraživanja.
- Glavaš, Ivana. 2000. *Frazemi u trogirskoj čakavici*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Goričanec, Maja. 2011. *Fonološki opis i leksik govora Žakanja*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Grgurić, Anita. 2001. *Frazemi u govoru Novske*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Hoborka, Vesna. 2014. *Frazeologija požeškoga kraja*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište u Osijeku.
- Ilić, Jasna. 2000. *Frazemi na području Like (Sinac kod Otočca)*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Kirigjija, Eva. 2004. *Frazemi na zapadnom dijelu poluotoka Pelješca (Potomje)*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Knežić, Brankica. 2002. *Šibenski frazemi*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Kovač, Martina. 2014. *Frazeologija mjesnog govora Donje Dubrave*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Malnar, Marija. 2012. *Fonološki opis čabarskih govora na frazeološkom korpusu*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Malnar Jurišić, Marija. 2018. Iz neobjavljenih istraživanja.
- Marčić, Tonka. 2002. *Frazemi s otoka Raba*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Matošević, Željka. 2005. *Frazemi novogradiškog kraja*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

- Matošević, Željka. 2009. *Semantička obilježja frazema u govoru novogradiškog kraja*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Nežić, Ivana. 2009. *Iz frazeologije govora Brovinja u Istri*. Seminarski rad na poslijediplomskom studiju. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- Oraić, Ivana. 2001. *Šemnica Gornja*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Pfeiffer, Lidija. 2002. *Frazemi u govoru Pleternice*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Tikvica, Ljubica. 2001. *Frazemi u dubrovačkom govoru*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Tumpa, Martina. 2007. *Frazemi sa zoonimskom sastavnicom na području Križevaca*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Vukša Nahod, Perina. 2013. *Frazeologija mjesnoga govora Komazina*. Seminarski rad na poslijediplomskom studiju. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- Zidarić, Martina. 2005. *Frazemi srednjoistarskoga govora Lindar čakavskoga narječja*. Seminarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Croatian Dialect Phraseology and Geolinguistics

Summary

This article discusses the possibility of a geolinguistic approach to dialect phraseology. The fact that dialect phraseology has not been consistently researched is pointed out as the main problem. In order to make reliable and more complete phraseological maps, specially focused fieldwork would have to be carried out in teams so that no regions will be left unresearched. In addition to marking confirmed usage in the field, the maps also show the variation in phrasemes in Croatian dialects at different linguistic levels. The paper also discusses what would be good to take into account in order to illustrate the different versions of phrasal expressions.

Ključne riječi: lingvistička geografija, hrvatska narječja, dijalektna karta, frazeološka karta

Keywords: linguistic geography, Croatian dialects, dialect maps, phraseological maps